

לא קרב זה אל זה

הערה לתגובה

ד"ר דוד הנשקה

אגיב בקיצור נמרץ על עיקרי דברים בלבד, לפי סדר הסעיפים במאמרו של פרופ' ש' רוזנברג, תוך דילוג על סעיפים א' ו-ו': הראשון משמש הקדמה, והאחרון מפליג אל מעבר לנקודות המחלוקת.

ב. רוזנברג מצביע על הידוע: ישנם מקורות המעלים את מובנו ה'מינימליסטי' שלביטוי "מעשה ידיי" (=יצירתו של הקב"ה, אף על פי שאינו שובע נחת ממנה). אך הואיל ואין הוא מכחיש שבצדם של אלה קיימים, הן בכתובים הן במקורות חז"ל שהובאו במאמרי (הע' 22), מקורות המתפרשים דווקא שלא במובן ה'מינימליסטי', אלא כביטוי שבח בלתי מסויג ("מעשה ידי להתפאר"), נמצא שביטוי זה אינו יכול לסייע ולא כלום, לכאן או לכאן.

ג. רוזנברג קובע, שהסכנה לישראל באותו לילה לא באה מן הים אף לא מן המצרים; אלא באותה שעה עמדו ישראל לדין בבית דין של מעלה, אם זכאים להינצל אם לאו, וזו שהיתה צרתם. אך זה לשונו של המדרש הנדון (**תנחומא**, בובר, בשלח, י"ג):

למי היו דומין? למלך **שנשבה בנו**, לבש נקמה **באויביו** והלך להביא אותו, ובאו הבריות לומר לו אימנון, אמר להן: לכשאני פודה את בני אתם מקלסין לפני. כך ישראל היו נתונים בצרה בים, באו מלאכי השרת לקלס להקב"ה, נוף בהם, אמר להם הקב"ה: **בני נתונים בצרה** ואתם מקלסין לפני! !

קל להסיק מן המשל לנמשל: המלך הוא הקב"ה, בנו הוא ישראל, והצרה - צרת **האויבים**.

והשווה למכילתא (הע' 11 במאמרי): **"בני נתונים בצרה - הים סוגר ושנוא רודף"**. נמצאנו למדים: "אין לנו כל אפשרות אחרת אלא לומר שהמלאכים נאלמים כי חז"ל דורשים מהם להשתתף" - בצערם של ישראל, שעמו אף הקב"ה בצרה.

ואילו רוזנברג מפרש כעת (ליד הע' 7), שהקב"ה נזף במלאכים שבאו לשיר באותו לילה - לא מפני שהוא משתתף בצערם הנוכחי של ישראל, אלא מפני צערם העתידי של המצרים, שלמחרת עתידים לטבוע! מעניין מדוע רק בלילה הקודם נאסרה השירה, ולא שבוע קודם או שמא חודש; אך אם נראה הדבר כאבסורד, יש ביד הכותב להפתיע: דווקא הפירוש שהטביעה על הפרק היא טביעתם ההולכת ובאה של ישראל, שהרי "הים סוגר ושנוא רודף", הוא שבגדר "אבסורד מוחלט" (!); כי אף על פי שבמכילתא מפורש, שבעקבות כניסתו של נחשון למים אמר הקב"ה "ידידי טובע ביים", הרי זה משום שנחשון נכנס בפועל לים, ולא כן ישראל. אך מה נעשה, ור' יוחנן דן בענייננו "באותו הלילה **שעברו** ישראל את הים" (**שמות רבה**, כ"ג, ד), כי אף שהישועה לא היתה אלא בבוקר, הרי בלילה ירדו אל הים (**סדר עולם**, פרק ה'). וכבר ידוע "שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו **עד חוטמן (שמות רבה, כ"א, ט')**, "והיו יורדים עד שהגיעו לאפסיים, שנאמר הושיעני אלקים **כי באו מים עד נפש" (מדרש תהלים, קי"ד, ח')**. "טובעים ביים" - בהווה מתמשך, יכול אפוא להיאמר באותו לילה על ישראל, ורק עליהם.

ד. כאן חוזר ומודגם כשל בסיסי שבדחיית עדות טקסטואלית חד משמעית - מתוך ספקולציות דרשניות. יש רק להוסיף, שהסתייעותו של רוזנברג מן המדרש על "כי לעולם חסדו" (שמקורו **במכילתא**, מסכתא דשירה, פרשה א', מהדורת הורוביץ-רבין, עמ' 118), מסופקת מעיקרה: כבר ציין בעל מרכבת המשנה למכילתא שם, שייחודה הבולט של שירה זו, שבה נשתנית "מכל הודיות שבתורה", מפורש בכתוב (**דה"ב**, כ', כ'-כ"ב): היא נאמרה **לפני** הישועה, **וכאמצעי** להבאת האבדן לרשעים. (וראה גם **איכה רבה**, פתיחתא, ל', ומקבילות). זו אכן שירה פגומה, ואינה עניין כלל לשירת הים, שאין בה אלא שמחה על ישועה שכבר אירעה. אין תימה שבמכילתא שם (עמ' 121) מפורש כי על הים אכן אמרו ואמרו שירה, הן ישראל **הן מלאכי השרת**. ואכמ"ל.

ה. כאן מתמרמר רוזנברג על "חוקרים מסוימים", לא "אחראיים", שאינם מאפשרים לנו ללמוד סוגיה כלשהי, ועלולים "להרוס את מבנה הסוגיה". בכך נתכוון כנראה להשיב לניתוח הסוגיא שהועלה במאמרי: שם הוכח, דווקא ממבנה הסוגיא, ומתוך איזון מלא "בין הקשר התכנית והניתוח הטקסטואלי", כי תשובת "הוא אינו שש" לא דנה אלא במפלתם של **ישראל** בלבד. נגד דברים מוכחים רצוי שלא להסתפק באמירות כוללניות, אלא לנסות להשיב לגופם של דברים. שאר האריכות בסעיף זה אינה עניין למחלוקת, ותו לא מידי.